

по чужих землях і як люди ті порядки свели. Згодом ся заборона ще почала була трохи забувати ся, але року 1876-го заборонено українське письменство в друк, ще суверіше: ні наукових книжок, ні дитячих, ні перекладів з чужих мов, ні газет — нічого не можна було друкувати по українському.

Через се народ істав ся зовсім без усякої науки, без усякої освіти і блукав у такій темряві, що не розбирав, хто йому ворог, а хто приятель.

Народ бачив, що було освічене, говорили московскою мовою, що наука скрізь була тою-ж мовою, а ту мову українську, якою він говорить, усе зневажали, глузують з неї, знущаються ся. І народ став думати, що тільки московскою мовою і можна освічувати ся, тільки через неї й можна стати тямущим, ученим чоловіком. Сею мовою говорили царі, і народ став звати її «панською» мовою, а свою українську — «мушницкою», «халацкою». І став він «панську мову шанувати, а своєї мови соромити ся.

Людин, що розуміли, як усе те погано і хотіли уступити ся за права українського народу, було дуже небагато. Одначе вони не поспідали робити свого діла. Їм не можна було виявити свої думки на російській Україні, вони почали, печатати про се книги по інших державах, за кордоном, і найбільше в Австрії.

В Австрії, після довгої колотниці, з року 1867-го зовсім уже зведено конституційний лад. Тоді й тим Українцям, що живуть у Галичині та на Буковині, стало легше дихати. Хоч вони ще й доси бідують і над ними велику силу мають польські панні, та все-ж тут народ уже добив ся деяких прав і може освічувати ся своєю мовою. Тут у школах, у гімназіях і в університетах учать по українському, тою-ж мовою, книги і газети, щоб парід міг з них навчати ся.

Отуди, найбільше в Галичині, й почали поспісати свої писання народолюбні люди з України російської. Вони говорять там, що треба Україні і всій Росії волі, хліборобам треба землі, робочим людям доброї плати, усьому народови освіти українською мовою. Найвидатіший з сих письменників був Михайло Драгоманов.

Писав сях людей доходили й на російську Україну. Спер-